

MŰHELY

PAPP JÁNOS

A FŐVÁROS ELLEN INTÉZETT HADÁSZATI LÉGITÁMADÁSOK POLGÁRI VESZTESÉGADATAIRÓL

1944 április—november

Magyarország második világháború alatti történelmének eseményei, adatai — a nagy számban közreadott könyvek, tanulmányok, visszaemlékezések révén — egyre teljesebbé válnak.

A mindmáig fennálló, sok bizonytalanságot tartalmazó „fehér foltok” egyikét a katonai és polgári embervesztés nagyságának számszerű megítélése képezi.

A hivatalos jelentések, listák, statisztikai kimutatások megannyi adata csak részét, részletét képezi a tényleges veszteségnek, hiszen a rendkívüli körülmények (harcok, visszavonulás, légitámadások stb.) miatt sokan nem szerepelnek ezekben az összeállításokban.

Természetes tehát, hogy közel fél évszázaddal a háború után is eltérő (becslésen alapuló) számadatok kerülnek publikálásra.¹ Dolgozatunkban — a fővárosi halotti anyakönyvek alapján — kísérletet teszünk a nagybudapesti polgári veszteségadatok egyfajta összesítésére, az eddigi publikált számokkal történő összevetésére.²

*

Kiindulási alapként annak az összesítésnek a számadatát tekintettük, amelyet — nem sokkal a második világháborút követően — Snyder Árpád tett közzé.³ E szerint: *Bombázások nyomán meghaltak Budapesten 6500-an*. Mivel újabb adatközlés a későbbiekben sem jelent meg, így — egészen az utóbbi évekig — ez a halálozási szám szerepelt a különböző publikációkban. Az újabb kutatások nyomán egyre több az arra utaló momentum, hogy ez a számadat aligha fogadható el. Már Für Lajos is céloz erre: ezek a számok meglehetősen hiányos adatokon, becsléseken nyugszanak.⁴

Stark Tamás ennél tovább megy, amikor kijelenti: A bombázások következtében meghalt budapestiek pontos száma ismeretlen. Egyedül Snyder Árpád kísérli meg a veszteségek számbavételét. Ő, mint említettük, Budapest 1943. és 1944. évi halálozási adatainak összehanolításából 6500 halálos áldozatra következtetett. Snyder azonban nem vette figyelembe, hogy 1944-ben nemcsak a légitámadások, hanem a budapesti illetőségű katonák halála, valamint a nyilasok széleskörű embervadászatai folytán is nőtt a halandóság.⁵

Mivel magunk is úgy véltük, hogy Snyder Árpád becslésen alapuló számadata felülvizsgálatra szorul, a halotti anyakönyvek adatainak összesítésével próbálkoztunk. (Kétségtelen, hogy a háborús körülmények miatt ezekben sem szerepel minden áldozat adata, mégis, úgy gondoltuk, a leginkább megbízható számokkal, a valóságos embervesztésüket legjobban megközelítő adatokkal ezek az okmányok szolgálnak.) Összesítő táblázatunkban (168—169. o.) az 1944-es közigazgatási beosztás szerinti fővárosi kerületek, a Nagy-Budapesthez tartozó peremvárosok, illetőleg -községek, valamint néhány, a veszteség szempontjából ide sorolható főváros környéki, Pest megyei helység halálozási számai szerepelnek. Az adatokat az 1944 április—október közötti időszak 21 hadászati támadási időpontja, valamint a május, augusztus és november havi összesítés köré rendeztük.

¹ Für Lajos: *Mennyi a sok sírkereszt? (Adatok a magyar apokalipszishez)*. *Alföld*, 1984/9. 33—52. o. — Könyv alakban is: Püski—Corvin, New York, 1987.; Stark Tamás: *Meghalt, eltűnt, fogságba esett (Magyarország második világháborús katonai és polgári embervesztése)*. *Történelmi Szemle*, 1985/1. 80—95. o. — Önálló kiadványként is: Társadalom- és Művelődéstörténeti tanulmányok. 3. MTA Történettudományi Intézet, Bp., 1989.

² Vizsgálatunkat Budapest 14 kerületének, a peremvárosoknak valamint a közigazgatásilag ugyan nem a fővárosához tartozó, azonban a háborús körülmények miatt mégis ide sorolható néhány környező község halotti anyakönyveire terjesztettük ki. (A Budapest Főváros Levéltárában, illetőleg a Pest Megyei Levéltár váci osztályán elhelyezett anyakönyvi másodpéldányokat használtunk.)

³ *Magyar Statisztikai Szemle*, 1946/1—6. sz.

⁴ Für Lajos: i. m. 35. o.

⁵ Stark Tamás: i. m. 93. o.

KIMUTATÁS AZ ÖSSZESÍTETT ADATOKRÓL

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	BÉKÁSMEGYER	ÚJPEST	ALBERTFALVA	RÁKOSPALOTA	PESTÚJHELY
IV. 3.	-	-	-	-	-	-	-	4	456	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
IV. 3/4.	-	-	-	-	-	-	-	6	7	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
IV. 12/13.	-	-	-	-	-	-	-	1	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IV. 13.	-	-	-	-	-	-	-	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IV. 16.	-	-	-	-	-	-	-	5	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
V. hó	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-
VI. 14.	-	-	-	-	-	-	-	4	83	-	1	2	1	3	-	-	8	-	-
VI. 26.	-	-	-	-	-	14	-	24	1	-	1	5	16	12	-	-	-	-	-
VI. 27.	2	-	-	-	-	-	1	40	3	33	-	-	27	61	-	3	-	-	-
VI. 30.	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	2	-	-	-	-	-	12	-
VII. 2.	9	-	2	-	19	-	-	5	15	2	-	3	68	218	-	7	-	11	-
VII. 14.	-	-	-	-	-	14	-	1	51	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-
VII. 27.	2	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
VIII. 30.	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
VIII. hó	-	-	-	-	-	-	-	1	8	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
IX. 5.	1	-	21	-	-	-	-	-	15	-	11	-	2	1	1	1	-	-	-
IX. 12.	-	1	-	-	-	-	2	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-
IX. 14.	1	-	8	1	1	1	2	2	15	-	-	-	-	1	-	16	-	7	-
IX. 17.	1	-	-	-	-	-	34	3	16	31	-	-	24	4	-	2	-	2	-
IX. 18.	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	4	-	12	-	1	-
IX. 19.	5	-	2	-	-	1	-	2	9	-	-	-	1	-	-	7	-	2	37
X. 26.	2	3	-	-	-	25	3	2	2	3	-	-	1	5	-	-	-	2	-
X. 29.	1	-	-	-	-	-	-	18	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
XI. hó	11	-	1	-	1	2	2	11	16	15	5	-	-	3	-	17	-	-	-
Összesen	38	4	34	1	21	57	44	138	771	87	23	14	140	322	1	65	9	41	37

CINKOTA	MÁTYÁSFÖLD	SASHALOM	RÁKOS-SZENTIMHÁLY	RÁKOSCSABA	RÁKOSHEGY	RÁKOS-KERESZTÚR	RÁKOSLIGET-PEST-	SZENTLŐRINC	PESTSZENTIMRE	KISPEST-PEST-SZENTERZSÉBET	SOROKSÁR	CSEPEL	BUDAFOK	BUDATÉNY	NAGYTÉNY	SZIGET-SZENTMIKLÓS TÖKÖL	VECSÉS	ÖSSZESEN		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	223	-	9	-	-	168	12	-	933	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	85	1	-	-	-	-	-	101	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	
-	-	-	-	1	-	6	-	5	-	7	30	-	11	-	-	2	16	60	146	
-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	16	
-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	11	
-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	63	-	9	-	-	-	169	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	88	
-	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	198	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	
-	-	-	2	-	1	1	-	27	1	-	44	-	4	-	-	-	-	20	459	
-	-	-	-	-	-	-	-	7	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	82	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54	25	1	-	-	-	-	99	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	3	-	30	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	
-	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	21	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55	
-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	120	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	31	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	52	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	
-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	5	-	7	1	-	-	-	-	-	100	
-	28	8	2	2	1	7	-	45	9	70	301	8	241	30	1	-	192	31	82	2905

A táblázat adatai alapján következtethetünk az egyes hadászati támadások célirányosságára, intenzitására és területhatárára. Kirajzolódik előttünk, hogy a főváros elleni nagykötélékes támadások célpontjául az első időben főként a hadipari üzemek és az olajfinomítók szolgáltak, míg a későbbiekben ezek a területek a vasúti csomópontokkal és a pályaudvarokkal bővültek.

Az intenzitás terén — legalábbis a polgári lakosság esetében kimutatható embervesztés nagysága alapján — az április 3-i valamint a július 2-i volt a legsúlyosabb, ezeket pedig a június 27-i és 14-i követte.

A területi elosztást vizsgálva láthatjuk, hogy az áldozatok száma Pestszenterzsébeten, Csepelen, valamint a IX. és a XIV. kerületben volt a legmagasabb.

Az összesített számadatokból megállapítható, hogy jogos az eddig megjelent — bár csak becslésen alapuló — hat és félezres embervesztéssel kapcsolatos kételkedés. Figyelembe véve a hiteles anyakönyvi bejegyzések számát, hozzászámítva az 1944 decemberi és az 1945 januári harcászati jellegű támadások során életüket veszteszettek, illetőleg a háborús körülmények, valamint eltűnés miatt bejelentésre nem kerültek legfeljebb 1—2⁰/₀-os többletét a polgári áldozatok száma a jelzett veszteségadatnak csupán mintegy fele, hozzávetőleg 3000 fő lehetett.